

Lara Sorgo, Boštjan Udovič

»Io ho avuto molti problemi con questo concetto di Nazione Madre«: razumevanje koncepta matične domovine med pripadniki italijanske narodne skupnosti v Sloveniji

Članek raziskuje razumevanje koncepta matične domovine pri pripadnikih italijanske narodne skupnosti v Slovenski Istri. Avtorji v članku ugotavljajo, da sta tako koncept domovine kot koncept matičnosti teoretsko še popolnoma nedefinirana in nedodelana, kar skorajda onemogoča raziskovanje amalgamiranega teoretskega koncepta matična domovina, ker se vsaka raziskava na to temo začne *ab ovo*. Prav tako avtorji ugotavljajo metodološke nekonsistentnosti v različnih raziskavah, ki se ukvarjajo s proučevanjem koncepta matične domovine. Ključna ugotovitev članka je, da intervjuvanci, pripadniki italijanske narodne skupnosti v Sloveniji, trdijo, da je po njihovem mnenju koncept matične domovine preživet, saj je danes razmišljanje znotraj binarnih (o)pozicij zaradi fluidnosti identitet že samo po sebi zastarelo.

Ključne besede: matična domovina, Slovenija, Italija, italijanska narodna skupnost, intervjuji.

“Io ho avuto molti problemi con questo concetto di Nazione Madre”: The Notion of Kin-State from the Perspective of Members of the Italian National Community in Slovenia

The article delves into the understanding of the notion of kin-state or homeland among members of the Italian national community in Slovene Istria. The authors find that both the notions of kinness and homeland remain theoretically unclear and incomplete, posing significant challenges to the exploration of the amalgamated theoretical construct of kin-homeland as each investigation into this topic begins “*ab ovo*”. The authors also note methodological inconsistencies across various studies investigating this concept. Their key finding is that members of the Italian national community in Slovenia regard the concept of kin-state or homeland as outdated, attributing this perception to the fluidity of identities that renders binary modes of thinking obsolete.

Keywords: kin-state, Slovenia, Italy, Italian national community, interviews.

Correspondence address: Lara Sorgo, Inštitut za narodnostna vprašanja, Erjavčeva 26, SI-1000 Ljubljana, e-mail: lara.sorgo@inv.si; Boštjan Udovič, Fakulteta za družbene vede, Kardeljeva ploščad 5, SI-1000 Ljubljana, e-mail: bostjan.udovic@fdv.uni-lj.si.

1. Uvod in oris raziskovalne problematike

»Vaša domovina je Italija,« je bila izjava predsednice Republike Slovenije Nataše Pirc Musar, ki je med slovensko narodno skupnostjo v Italiji izzvala veliko ogorčenje, sočasno pa je bila predsednica republike deležna kritik na to temo tudi doma.¹ Po začetnem ogorčenju, ki so se mu (privoščljivo) pridružili v vseh slovenskih političnih strankah, je predsednica hitela s pojasnjevanjem, da je mislila na državo, ne na domovino. Sledili so poskusi blaženja ponesrečene izjave, sklicevanje na Okvirno konvencijo Sveta Evrope,² ki nalaga državam, v katerih manjšine prebivajo, skrb zanje, ter pojasnjevanje razumevanja razlike med »domovino« in »državo«. A izhodišče, ki se je pri tej izjavi nehoteno pokazalo kot problematično, je razumevanje koncepta matična domovina (prim. Batory 2009), ki po mnenju Komaca (osebna komunikacija, 17. 5. 2021)³ »sodi v 19. stoletje in danes nima v sistemu varovanja manjšin kaj iskati«, a se ne glede na to vseskozi pojavlja v tej ali oni obliki.

Dva primera sta, ko se na Slovenskem beseda matičen pojavi simbolično na najvišji državni ravni: poimenovanje praznikov združitve prekmurskih Slovencev z matičnim narodom in vrnitev Primorske k matični domovini.⁴ Po mnenju takratnega zakonodajalca so Slovenci znotraj meja takratne Slovenije predstavljali matičen narod in k temu narodu so se pridružili tudi prekmurski in primorski Slovenci. Zadeva postane še bolj zanimiva, če analiziramo Ustavo Republike Slovenije (1991), ki v 64. členu določa posebne pravice italijanske in madžarske manjšine, ki živita v Sloveniji. V tem členu je navedeno, da je »[n]arodnima skupnostima in njunim pripadnikom [...] zagotovljena pravica, da gojijo odnose s svojima **matičnima narodoma** [poudarili avtorji] in njunima državama [...]«, kar pomeni, da Slovenija kot država razume, da sta italijanska in madžarska narodna skupnost dela matičnega naroda, ki ne živi v Republiki Sloveniji.⁵ Sledeč ustavi, je v primeru italijanske narodne skupnosti njen matičen narod italijanski narod, v madžarskem primeru pa madžarski narod.⁶ Razumevanje narodnih (manjšinskih) skupnosti v Ustavi Republike Slovenije tako vzpostavlja klasično binarno razdelitev med matičnim in nematičnim, pri čemer izhaja iz razmišljanja, da je pogoj, da je nekaj razumljeno kot matično, predvsem to, da obstaja enota, ki ima s tem matičnim objektom ali subjektom določene kulturne ali zgodovinske povezave, je pa geografsko od njega oddvojena. V takem razumevanju si je nemogoče zamisliti, da bi lahko bila za npr. italijansko manjšino v Sloveniji matična nacija slovenska nacija.

Namen pričujočega članka je na konkretnem primeru štirih pripadnikov italijanske narodne skupnosti v Sloveniji ugotoviti, kakšno je njihovo razumevanje koncepta matična domovina kot rezultata samodefiniranja z matičnim narodom in nacijo. Pri tem avtorji izhajamo iz že omenjenega razmišljanja binarnih (o)pozicij, ki predvideva, da bodo vsi štirje sogovorniki za svoj matični narod in nacijo definirali italijanski narod/nacijo. Pri tem se zavedamo omejitve, ki jih

naša raziskava prinaša. Prva je gotovo ta, da smo zajeli majhno število intervjuvancev, kar onemogoča posploševanje na celotno italijansko narodno skupnost v Sloveniji. Druga omejitev je tudi družbeno-ekonomsko-politični položaj sogo-
vornikov. Sami smo se zavestno odločili, da se ognemo možnosti, da bi te intervjuje opravljali s političnimi pripadniki italijanske narodne skupnosti na Slovenskem, ker menimo, da bi njihova stališča bolj kot osebna bila uradna stališča italijanske narodne skupnosti v Sloveniji. Tretja omejitev je starost intervjuvancev. Tudi pri tem smo izhajali iz binarnih (o)pozicij, kar pomeni, da smo predvidevali, da bodo starejši predstavniki italijanske narodne skupnosti bolj naklonjeni mišljenju, da je njihova matična domovina Italija, matični narod in nacija pa italijanska. Za mlajše nasploh namreč velja, da so njihove identitete veliko bolj fluidne, kot to velja za starejše (Chim Wong 2016).

Na podlagi vsega predstavljenega in tudi omejitev smo si postavili dve raziskovalni vprašanji, na kateri želimo v članku odgovoriti. Prvo se nanaša na to, kako intervjuvanci razumejo koncept matična domovina ter na katera področja (kultura, zgodovina, jezik ipd.) njihovega življenja/delovanja se ta koncept nanaša. Drugo raziskovalno vprašanje se osredinja predvsem na vprašanje identitete posameznika, in sicer v okviru njegove povezanosti z matično domovino. Pri tem nas bo zanimalo predvsem njegovo samorazumevanje (ne)pripadnosti matičnemu narodu.

Na raziskovalni vprašanji bomo odgovorili s kombinacijo več metod. V teoretsko-analitičnem delu, ki sledi uvodnemu poglavju, bomo prikazali različna razumevanja konceptov matična država in matična domovina ter ju segmentirali in ovrednotili na način, da bomo lahko prek tega operacionalizirali postavljena raziskovalna vprašanja za preverjanje v empiričnem delu članka. Ta bo predstavil konceptualna izhodišča štirih intervjuvanih posameznikov, pripadnikov italijanske narodne skupnosti v Sloveniji, ki jih bodo avtorji spraševali na temo razumevanja koncepta matične domovine in njihove povezave s slednjo ter samoidentitete in odnosa do slednje. Empiričnemu delu bo sledila razprava z zaključki, v katerih bomo izpostavili ključne ugotovitve, jih kontekstualizirali, predvsem pa opozorili na še odprta področja, ki bi jih veljalo raziskovati v prihodnje.

2. Matična domovina: teoretsko-konceptualni okvir

Dilema razumevanja tega, kaj je matična domovina, se pojavlja v dveh kontekstih. Prvi je teoretsko-konceptualen, drugi pa oseben in se dotika predvsem posameznikovega razumevanja njegove identitete, njene umeščenosti v določen čas in prostor, pa tudi vprašanja, kako drugi razumejo določenega posameznika in njegovo identiteto (prim. Milharčič-Hladnik 2015; Sedmak & Zadel 2015). V tem kontekstu se je smiselno vprašati ne le, če matična domovina kot koncept sama po sebi sploh obstaja, ampak tudi, če kot koncept obstaja, kako se njena

konceptualizacija umešča v družbeno in osebno. Osebno se veže predvsem na identiteto posameznika (Sršen 2016; Zdravković 2015), kot jo percipira sam, družbeno pa se kaže v neke vrste podeljevanju atributov posamezniku glede na njegove osebne okoliščine – vero, jezik, zgodovino oz. pripadnost določenemu narodu ali narodnosti. Samorazumevanje družbene atributizacije, ki je dodeljena posamezniku zaradi nekaterih njegovih osebnih okoliščin, je smiselno razgraditi na vprašanje družbene identitete same po sebi (prim. Južnič 1996; Vižintin 2015; Bajt 2016), sočasno pa tudi na definiranje tega, kdo je tisti, ki določeno družbeno identiteto posamezniku podeljuje (Spreizer 2015). Šele ko razrešimo to izhodiščno dilemo, lahko razpravljamo o konceptualizaciji dileme glede samodefiniranja lastne identitete bodisi posameznika bodisi določene družbene skupine.

Postopek konceptualizacije matične domovine zaplete še ena predpostavka, in sicer inherentna struktura tega koncepta, ki je sestavljen iz samostalnika domovina in pridevnika matična. Če skušamo najprej konceptualizirati, kaj je domovina, potem moramo vzeti v obzir različne ne samo definicije, ampak poudarke o tem, kako jo definirati. Na tem mestu moramo opozoriti, da je definiranje tega, kaj je za posameznika ali družbeno skupino domovina, predvsem dojemanskega značaja. To pa pomeni, da za domovino ne obstaja neka določena objektivna definicija, ampak je takšna definicija podvržena posameznikovemu razumevanju (prim. Žigon et al. 2020) in pogojena s čustvi (*»Kampbegriff um Emotionalisierungen ...«*), zato jo je nemogoče ukalupiti (Weber et al. 2019, 5).

Navkljub takšnemu ohlapnemu razumevanju koncepta domovina Weber et al. (2019, 5) navedejo sedem dimenzij, ki naj bi jih ta koncept vseboval. Prva se veže na socialno oz. identitetno komponento, torej na »osebne odnose, kot so družina, prijatelji, sorodniki [...]«; druga na zadovoljstvo s svojim življenjem, ki »se umešča v določene sfere družbe«. Tretja komponenta je pogojena s časom, četrta pa s krajem oz. kraji (*locus* oz. *loci*), s katerim(i) se posameznik identificira (lahko je to njegov ožji ali širši življenjski prostor). Naslednje komponente so pogojene s kontekstom razumevanja koncepta domovina ter zunanjimi in notranjimi omejitvami, kot jih razume posameznik (npr. moja domovina se zaključuje tam, kjer se začne domovina drugega) (Weber et al. 2019, 8–10). Weber et al. (2019, 10) navajajo tudi raziskavo Kühneja in Spellerbergerja (2010), ki je bila izvedena v Posarju in v kateri se je tri četrtine respondentov ali več strinjalo, da je zanje domovina tam, (1) kjer se počutijo varno (77 %), (2) kjer so preživeli otroštvo (76 %), (3) kjer imajo svoj dom oz. kjer živijo (76 %) ter (4) kjer imajo prijatelje (74 %). Da bi domovino definirali skupen jezik, se je strinjalo le 59 % respondentov; da bi to bil kraj, kjer ljudje mislijo enako kot respondenti, se je strinjalo 45 % respondentov. Našteto jasno kaže, da je za navedene respondente koncept domovine povezan predvsem z osebno varnostjo ter družbenim

in samoidentifikacijskim okoljem. Domovina je zanje torej neke vrste ovoj, v katerem se počutijo varni in sprejeti.

Apliciranje razumevanja koncepta domovina na bivanjske značilnosti posameznikov pokaže, da je koncept domovine pogojen s svetovnonazorskim pogledom posameznika. Berr (2019, 34) izpostavlja, da je razumevanje koncepta domovina pogosto povezano s konservativnim pogledom na svet ter je kot takšno določeno na podlagi tradicije in socializacije posameznika v določeni skupnosti. Tako razumevanje seveda vzpostavlja nasprotje ciceronskemu razumevanju, da je domovina tam, kjer ti je lepo (*ubi bene, ibi patria*). Berr (2019, 36–42) svoje razmišljanje nadaljuje s tem, da se definiranje domovine postavlja v odnos med samoizpričano ali samoživeto posameznikovo svobodo in družbenimi institucijami ter med stabilnostjo družbene ureditve in posameznikovimi preferencami. A kljub tem izpostavitvam in osvetlitvam jasnega odgovora, kaj domovina je, Berr ne ponudi. Na podobnem razmišljanju o konceptu domovine gradita tudi Bruns in Münderlein (2019, 99–120), ki ugotavljata, da je odgovor na to, zakaj ljudje svoje čustvene vezi gradimo v odnosu z določeno (geografsko) lokacijo, nejasen in nedorečen. Samo navezanost posameznika na določen prostor (*place*) povežeta ne samo z njegovimi osebnimi lastnostmi, ampak tudi s pripadnostjo določeni družbeni skupini (identitetno vprašanje), pa tudi s procesi, katerih del je posameznik, med katere uvrščata njegov proces navezanosti (*affect*), kognicije (*cognition*) in vedenja (*behaviour*). Domovina je po njunem razumevanju tako določena z individualno-čustveno-identitetnimi občutki posameznika, njemu bližnjim do srednjeoddaljenim geografskim prostorom ter razlikovanjem med tujim (ontološka razdalja) in oddaljenim (geografska razdalja) (Bruns & Münderlein 2019, 112). Vse povedano pokaže, da je za definicijo koncepta domovina predpogoj posameznikovo razumevanje nečesa kot domovine, pri čemer lahko pri teh razumevanjih prihaja tako do presečišč kot tudi do praznih množic. Kar je za nekoga domovina, za drugega ni in obratno.⁷

Dejstvo, da je razumevanje koncepta domovina težko objektivizirati oz. postaviti v enoten, obče sprejet spekter (ki bi presegal minimalni skupni imenovalec), omogoča lažjo ideologizacijo tega koncepta. Weber et al. (2019, 7) tako navajajo nemški primer, ko je v sto letih (od narodnega vzpona do konca druge svetovne vojne) koncept domovina za Nemce dobival različne odtenke in tudi poimenovanja. Iz 19. stoletja poznajo Nemci koncept očetnjave (*Vaterland*), ki se je v začetku 20. stoletja prelil v koncept domovine (*Heimat*). Med obema vojnama pa se je ta koncept zlil s konceptom nacije (*Nation*) ter z vzponom nacizma kulminiral v konceptu *Heimat-Vaterland-Volks*, pri čemer so se razlike med različnimi razumevanji pomena posameznih konceptov izgubile in so se ti koncepti uporabljali kot sopomenke.

Tudi druge študije (prim. Anderson 2006; Cordell 2007; Bajt 2011; Eigler 2012; Nossal 2018; Pogonyi 2015; Fedinec 2016; Baskar 2020, idr.) opozarjajo

na poenostavljeno (in lahko tudi ideološko obarvano) razumevanje koncepta domovina, ki je v mnogih razpravah povezan ne samo s posameznikom, ampak s sorodnimi koncepti, kot so etničnost, narod in nacionalnost, katerih definicij je vsaj toliko, kolikor je avtorjev. Kot ilustracijo te pestrosti in nedorečenosti definicij navajamo ugotovitve Udoviča et al. (2022, 10), ki navajajo dve definiciji naroda in etničnosti, ki sta si že v izhodišču nasprotni, in sicer definiciji naroda Janeza Evangelista Kreka in Petra Kovačiča Peršina. Prvi k definiciji naroda pristopa bolj biologistično, ko pravi, da naj bi narod imel skupne telesne in duševne lastnosti, drugi pa bolj narodopisno, saj naj bi se narod samodefiniral prek svojega jezika (morda sorodnosti narečij) in skupnih običajev ter znotraj zgoščene geografske poselitve zgodovinske sorodnosti. Tretjo definicijo v ta mozaik dodaja Komac (osebna komunikacija, 7. 3. 2024),⁸ ki pravi, da vlada v slovenskem jeziku zmeda med definiranjem konceptov naroda in nacije. Kot ugotavlja,

[v] Sloveniji nimamo ne definicije naroda in ne nacije. Narod, torej *ethnic group*, ostaja nedefiniran, koncept nacije pa smo pobrali iz srbohrvaškega jezika in ga nikoli nismo definirali. [...] V Sloveniji sicer pogostokrat slišite, da je nacija dozorel narod. Ma kakšen dozorel narod. Narod ni organizem, je tip socialne organizacije, ki združuje edinstvene posameznike. Drugo je nacija. Ta bi morala obsegati vse državljane Republike Slovenije, ki imajo v Sloveniji stalno prebivališče in v Sloveniji tudi dejansko živijo.

Komac tako še zaplete razumevanje koncepta domovina, saj poudari, da sta narod in nacija obliki organiziranja, ki povezujeta različne dele družbe, ki so lahko različnih narodnosti, v eno, sinhrono nacijo. Kot takšna je ta vseobsegajoča in pogojena predvsem z geografsko, ne pa z etnično komponento.

Ce smo sedaj predvsem razpravljali o konceptu domovine in z njo povezani mi koncepti naroda in nacije, moramo še raziskati, kaj bi znotraj tega teoretskega okvira označeval koncept matična domovina. Komac (osebna komunikacija, 7. 3. 2024) trdi, da je koncept matične domovine težko definirati, ker je to preživet koncept 19. stoletja in je »bil zastarel že takrat, ko so ga lansirali,« ter dodaja, da tudi ta koncept potrjuje razmišljanje, da je narod/nacija neka oblika organizacije oz. da gre v osnovi za biološki koncept. »[Matična domovina] spominja na čebeljo organizacijo družbe, kjer sredi sedi neka matica in male čebelce letijo okoli ter skrbijo za futranje matice. Matica pa v bistvu pravzaprav ne skrbi za čebele ... <.⁹ Po Komačevem razumevanju koncept matične domovine kombinira elemente biologističnega pristopa (kjer matica skrbi za svoje čebelice) z organizacijskim pristopom, znotraj katerega matica čebelicam pove, kaj je prav ter kako se morajo pravilno obnašati, po potrebi pa jih lahko tudi zaščiti.

Udovič et al. (2022, 11) k definiranju matičnosti pristopijo bolj strukturno kot Komac (osebna komunikacija, 7. 3. 2024), ko določijo štiri pogoje, ki morajo biti izpolnjeni, če želimo govoriti o matičnosti naroda oz. domovine. Po njihovem mnenju matičnosti ni, (1) če ni naroda, (2) če narod ni ustvaril lastne države,

(3) če ni fizično ločene¹⁰ enote naroda, (4) matičnost pa je mogoče definirati le pod pogojem, da obstaja zavedanje o prej naštetih pogojih. Avtorji dodajajo še opozorilo, da je matičnost binaren koncept, ki je – kot že poprej opozarjata Bruns in Münderlein (2019) – definiran po načelu naš – tuj, pri čemer so določila tega, kaj se definira kot naše ali tuje, lahko narodopisna, biologiistična, identitetna, čustvena ali pa kombinacija vseh (prim. npr. Jurić Pahor 2015; Smrdelj 2021).

Dihotomija naš – tuj, ki je inherentno del razumevanja matičnosti, opozarja še na eno značilnost tega koncepta, in sicer na njegovo statičnost. Matičnosti kot koncepta sploh ne moremo definirati, če ne privzamemo, da je odnos med matico in fizično ločeno enoto statičen, opozarja Strle (2007, 119), ki še poudarja, da se etnična identiteta [fizično ločene enote – op. a.] »konstantno spreminja v času in prostoru«, kar pomeni, da je nestalna, s tem pa bi se morala spreminjati tudi definicija matičnosti, če bi želeli ujeti tisti *conditio sine qua non* odnosnosti med obema enotama. Tudi v njeni analizi je razvidno to, kar smo že omenili, torej da sta koncepta domovine in matičnosti predvsem perceptivna. Kot ugotavlja sama (Strle 2007, 120), so nekateri slovenski izseljenci v Kanadi »svojo domovino videli v celotni Jugoslaviji, drugi le v Sloveniji, nekateri v svoji lokalni skupnosti, regiji, religiji, morda le pokrajini in domači hiši [...]«. Po njenem mnenju domovina ne pomeni le ozemeljske tvorbe, ampak »tudi konkretne ljudi, ki tam živijo oziroma so živeli, dogodke, običaje, vrednote in spomine«.

Kako torej razumeti koncept matične domovine in kaj naj bi bile njene naloge? Teoretsko obstajata dve razumevanji – *top-down* in *bottom-up*. Prvo razumevanje je strukturno. Kaže se tako, da si neka enota avtoritarno pridra matičnost nad določenimi oddvojenimi enotami. Ta koncept je lasten predvsem srednje- in vzhodnoevropskem prostoru. Značilnost tega koncepta je, da naj bi ta, matična enota, skrbela za svoje oddvojene dele, v skrajnih primerih pa naj bi jih tudi osvobodila tujega jarma.¹¹ Izhodiščno je takšen koncept matičnosti pokroviteljski, hkrati pa v veliko primerih tudi kulturno imperialističen, saj želi s svojim obstojem *ipso facto* ustvariti sliko, da je le pot matice tista prava, oddvojeni deli pa morajo, če želijo biti pripadni, tej poti slediti. Drugi koncept izhaja od spodaj, iz posameznika. Ta je povezan veliko bolj z identiteto, pripadnostjo določeni družbeni skupini,¹² lahko pa tudi z lastnimi ekonomskimi, kulturnimi ali samouresničitvenimi potrebami. V prehajanju identitet, sploh v večkulturnih družbah, se tako lahko dogaja, da posameznik v nekem časovnem trenutku kot matično razume eno domovino oz. državo, v drugem pa drugo, lahko pa se čuti oddvojenega od klasičnih teritorialnih ali zgodovinskonarodopisnih načel (prim. Bufon 2017; Komac 2015a; 2015b) ter kot domovino razume kraj, kjer se počuti nasploh sprejetega.

3. Matična domovina pripadnikov italijanske manjšine v Sloveniji: Slovenija ali Italija? – empirična analiza

3.1 Metodologija raziskave

Teoretska izhodišča, ki smo jih predstavili v prejšnjem poglavju, so predstavljala okvir za izvedbo polstrukturiranih intervjujev s štirimi pripadniki italijanske narodne skupnosti, ki živijo na območju Slovenske Istre. Dva sogovornika sta bila moškega spola, dva pa ženskega spola. Kar se starosti tiče, so bili vsi sogovorniki starejši od 75 let. Zakaj smo se odločili za starejše sogovornike? Želeli smo dobiti sogovornike, ki so primarno socializacijo, pa tudi vsaj del primarnega, sekundarnega in morebiti terciarnega izobraževanja opravili v italijanskem jeziku. Vsi sogovorniki so še danes aktivni pripadniki italijanske narodne skupnosti.¹³

Pred izvedbo raziskave smo si kot del raziskovalnega okvirja postavili dve tezi (ena je imela izvedeni podtezi), ki smo ju želeli testirati.

- T1: Pripadniki italijanske narodne skupnosti, ki so primarno socializacijo in del izobraževalnega procesa opravili še v italijanskem jeziku ter so še vedno intenzivno povezani z narodno skupnostjo, bodo kot svojo matično domovino razumeli Italijo.
 - T1a: Matično domovino bodo razumeli v okviru oz. kot del binarnih (o)pozicij.
 - T1b: Menili bodo, da je matična domovina lahko samo ena.
- T2: Pripadniki italijanske narodne skupnosti, ki so primarno socializacijo in del izobraževalnega procesa opravili še v italijanskem jeziku ter so še vedno povezani z narodno skupnostjo, bodo matičnost Italije povezovali z italijansko kulturo, jezikom, običaji, zgodovino ipd.

Da bi testirali navedene teze, smo intervjuvancem postavili štiri glavna vprašanja, po potrebi pa smo postavili še podvprašanja. Glavna vprašanja so bila:

- Q1: Kako vi razumete besedo matična domovina (izvorno *Nazione Madre*),¹⁴ kaj je za vas tisto, kar nekaj dela matično? Je ta koncept še aktualen ali je preživet?
- Q2: Menite, da ima lahko človek več matičnih domovin ali je to lahko samo ena?
- (Če ni na široko odgovoril na Q1, je sledil še Q3: Kaj pogojuje razumevanje nečesa kot matične domovine? Ozemlje, jezik, kultura ... vse skupaj ali kaj drugega?)
- Q4: Je za italijansko narodno skupnost v Sloveniji po vašem mnenju matična Italija ali Slovenija? Če prvo, kako se počutite kot manjšina v nematični državi? Se vam zdi, da se vam godi slabše kot tistim, ki za svojo matično domovino štejejo Slovenijo?

Vsi intervjuji so bili izvedeni med novembrom in decembrom 2023 v italijanskem jeziku, v kombinaciji z istrobeneškim narečjem. Vsak intervju je načeloma trajal vsaj eno uro, nekateri so bili malce daljši. Ker bi slovensko bralstvo lahko imelo težave z razumevanjem tako vsebine kot besedišča odgovorov, smo se odločili, da dele intervjujev, ki smo jih v pričujočem besedilu uporabili, prevedemo. V izvorni različici smo pustili le določene poudarke, za katere smo menili, da bi s prevodom izgubili v svoji medvrstičnosti.

3.2 Rezultati

3.2.1 Kaj je za intervjuvance matična domovina?

Prva ugotovitev, ki izhaja iz vseh štirih intervjujev, je, da je bil koncept matične domovine za intervjuvance tuj oz. nepoznan. Za odgovore, ki so jih posredovali, so potrebovali nekaj časa, pa tudi delne usmeritve izpraševalca o tem, o čem jih sploh sprašuje. Pričakovanje avtorjev, da bodo intervjuvanci kot iz topa izstrelili Italija, se ni izkazalo za točno. Eden od intervjuvancev je tudi jasno priznal, da je zanj težko to definirati, ker ne ve, kaj bi rekel (Intervjuvanec 2), nato pa je nadaljeval z vprašanjem, če bi lahko matično domovino povezali s pravicami ali morda tem, da oni govorijo italijanski jezik. Intervjuvanec 1 je prav tako priznal, da se na to, kaj je zanj matična domovina, ne da odgovoriti enostavno, saj naj bi to bila Italija, ker se je rodil pod Italijo, ampak živel pa je v Jugoslaviji in zdaj živi v Sloveniji, ter zaključil, da se zaradi vsega tega »počuti kot državljani sveta«. Na večidentitetnost je opozoril tudi intervjuvanec 3, ki je izpostavil, da ima s konceptom razumevanja matične domovine »veliko težav« tudi zaradi svoje osebne zgodbe, povezane s krajem rojstva, krajem študija, družinskimi zadevami in podobno. Dodal je še, da bi raje kot o matični domovini govoril o lastni kulturi (*cultura madre*), ki jo sam definira kot kulturo, ki je pustila največji pečat v njegovi nacionalni identifikaciji (Intervjuvanec 3).

Drugačen odgovor od prej naštetih je podal intervjuvanec 4, ki je matično domovino povezal z manjšino, v katero spada (*»Noi dicevamo sempre che siamo minoranza della madre italiana«*).¹⁵ Po njegovem mnenju je njegova pripadnost manjšini (in ne določenemu narodu, naciji ali državi) tisto, kar zanj *ipso facto* določa tudi njegovo matično domovino. V nadaljnjem razgovoru je to nato potrdil še dvakrat. Je pa vmes tudi razumevanje, da pripadnost italijanski narodni skupnosti avtomatsko pomeni, da je matična domovina zanj Italija, malce relativiziral, ko je ustvaril nekakšno bilateralno nasprotje med manjšinsko pripadnostjo in nacionalno pripadnostjo, rekoč:

Doma smo govorili, da smo Italijani. Toda mama je vedno poudarila, da smo italijanska manjšina, ki živi na območju, na katerem je bila prej Italija, zdaj je pa Jugoslavija (Intervjuvanec 4).

Ta intervjuvanec je bil edini, ki je ves čas intervjuja poudarjal pomen pripadnosti manjšini, do razumevanja tega, kaj je matična domovina, pa se ni znal opredeliti, kar kaže tudi njegovo nihanje v odgovorih.

Nasploh lahko ugotovimo, da je bilo za intervjuvance zelo težko oz. nemo-goče definirati, kaj sami razumejo s konceptom matične domovine. Kljub temu, da so skoraj vsi razložili, da so večidentitetni oz. so se odgovoru skušali ogniti,¹⁶ so ob vprašanju, kaj naj bi bila matična domovina za pripadnike italijanske narodne skupnosti, odgovorili Italija, razen intervjuvanca 4, ki se je odgovoru ognil s smehom ter na podvprašanje o tem odgovoril: »Zame je matična domovina tam, kjer živim«, kar pomeni, da je zanj matična domovina veliko bolj kot kulturno določena lokacijsko oz. v odnosu do tistih, ki so mu blizu. To pa potrjuje tudi teoretske predpostavke o razumevanju koncepta domovina, ki smo jih predstavili v teoretsko-konceptualnem poglavju.

V okviru razprave glede definicije matične domovine smo se z intervjuvanci dotaknili še enega področja, in sicer nas je zanimalo, če je po njihovem mnenju koncept matične domovine preživet ali ne oz. kakšno težo mu dajejo sami. Intervjuvanec 1 se je strinjal, da je koncept matične domovine preživet, četudi v tem strinjanju ni bil ravno odločen. Bolj prepričan v to, da je koncept matične domovine preživet, je bil intervjuvanec 2, ki pa je dodal: »Mnogi ga želijo nazaj, ampak za mlade, zanje je preživet, zelo preživet.« Tudi intervjuvanec 3 se je strinjal, da je koncept preživet, poudaril pa je, da sam preživetost tega koncepta povezuje z velikimi spremembami¹⁷ in s tem, da je vedno živel ob meji. Slednji razmislek je še posebej pomemben, saj so že Udovič et al. (2022) ugotovili, da ima t. i. obmejni prostor ne samo veliko prostora za interpretacijo, kaj to sploh je, ampak tudi sposobnost, da se v njegovi nedefiniranosti najdejo ljudje z različnimi identitetami.¹⁸

3.2.2 Kateri so elementi definiranja matične domovine

Predpostavka, da se koncept matične domovine močno povezuje z jezikom ali kulturo, ki ji sogovorniki pripadajo, se je pokazala kot točna. Intervjuvanec 1 je poleg jezika in kulture dodal še pomen konteksta, v katerem nekdo razume pripadnost nečemu, pa tudi tradicijske prakse, ki so po njegovem razumevanju za samodoločanje pripadnosti zelo pomembne. Intervjuvanec 2 je poudaril pomen jezika in kulture ter dodal še pomen ozemlja, na katerem posameznik živi, in tudi tradicije (*tradizioni comuni*). Na pomen ozemlja, na katerem posameznik živi, je opozoril intervjuvanec 3 s poudarkom, da je prav območje, na katerem živiš, zelo pomembno (*»Il territorio è molto importante.«*); pridružil se mu je tudi intervjuvanec 4. Pri tem moramo poudariti, da je ozemlje (oz. območje) vsak od intervjuvancev razumel drugače. Če ga je intervjuvanec 1 razumel predvsem kot svoj domači kraj, v katerem tudi sodeluje kot pripadnik italijanske narodne skupnosti, pa je intervjuvanec 4 ozemlje oz. območje, ki ga definira, razumel širše

(»*Io mi sento come istriano*.«).¹⁹ Najširše ga je razumel intervjuvanec 3, verjetno tudi zaradi njegovih številnih selitev iz kraja v kraj.

V intervjujih najdemo še določene poudarke, vezane na prototipe matične domovine, ki so jih navedli posamezniki sami. Tako intervjuvanec 1 pojasnjuje, da to, da se počutiš Italijana (»*sentirsi italiano*«), ne pomeni nujno, da je tvoja matična domovina Italija. Čeprav se nam zdi to malce nelogično, pa nadaljnji odgovori tega intervjuvanca pokažejo, da je pri njem jasna pripadnost italijanski kulturi, prav tako pa tudi jasna pripadnost državi (Jugoslavija, Slovenija), ne ve pa točno, kako bi umestil koncept matične domovine. Če ga torej povežemo z narodom, bo dejal, da je njegova matična domovina Italija, če pa koncept matične domovine povežemo z državo, kjer živi, bo dejal, da je njegova matična domovina Slovenija ali pa se bo temu odgovoru ognil.

Intervjuvanec 2 poudarja, da je pripadnost oz. definiranje matične domovine dinamična kategorija. V njegovih besedah se to sliši tako:

Včasih je tako, včasih drugače. Recimo, če igra nogomet Slovenija proti Italiji. Ključno vprašanje bo, za koga navijaš. Enkrat navijam za ene, drugič za druge. Včasih sem bolj povezan z narodom, ki govori moj jezik, drugič pa ... Vem, da ni za vse enako oz. da se spreminja, kdaj čutiš pripadnost eni ali drugi naciji (Intervjuvanec 3).

Intervjuvanec 2 s tem, ko oriše dinamičnost identitet in njihovo prelivanje, potrdi teoretska dognanja, da je za uspešno obravnavanje konceptov v zvezi z manjšinami nujno okostenele modele, ki jih poznamo, dinamizirati in aktualizirati. Dejstvo ostaja, da ti modeli niso nikoli zares odsevali realnosti na terenu, a so kljub temu danes veliko bolj okosteneli in preživeti, kot so bili pred desetletji ali stoletji.

Na problem binarnih (o)pozicij opozarja tudi intervjuvanec 3, ki poudarja, da bi sam definiral svojo identiteto kot fluidno. Glede na njegove izkušnje je to po njegovem mnenju edino logično. Ampak v situacijah, kjer se od njega terjajo črno-bele rešitve oz. binarna opredelitev, ki se implicitno skriva v vprašanjih »Kaj si?« ali »Kdo si?« ali »Pripadnik katerega naroda si?«, in ne bo imel možnosti, da na dolgo opiše svojo fluidnost, torej če se mora opredeliti po kategorijah, bo jasno izpostavil, da je Italijan. A ni nujno, da se to vedno odraža v njegovih vsakodnevnih dejanjih, kar opiše tako:

Preživeti smo [govori o italijanski manjšini – op. a.]. In to je največja težava. In karkoli se trudimo narediti, se moramo zavedati, da smo stari in zastareli. Ko grem v trgovino, govorim slovensko, saj nimam več moči, da bi se bil z mlini na veter. Mi je sicer žal, ker morda za mano stoji kakšen mlajši pripadnik italijanske skupnosti,²⁰ ki zato, ker mene vidi govoriti slovensko, govori slovensko tudi on (Intervjuvanec 2).

Intervjuvanec 4 z uporabo mešanega jezikovnega koda ter jezikovne kombinacije »*farli* upoštevati« (moral bi reči *applicarli*) posredno pritruje pomisle-

kom intervjuvanca 3 o pomenu uporabe jezika in problemu medjezikovnega sovplivanja za razumevanje matičnosti oz. pripadnosti.

Z vidika razumevanja, kaj definira matičnost in posledično pripadnost matičnosti, je zanimiv odgovor intervjuvanca 4, ki za razliko do ostalih treh, ki jezik in kulturo enačijo, sam poudarja predvsem jezik. Kultura je namreč po njegovem mnenju ožji koncept, kot je jezik, sočasno pa tudi bolj spremenljiv. Kot pravi sam:

Kultura se začne s časom spreminjati. Ko si otrok, si ji podvržen bolj tudi zaradi domače vzgoje. S časom, ko odideš od doma, ko se srečuješ z drugimi, ko sodeluješ v različnih organizacijah z drugimi ljudmi ... se kultura spremeni, razširi. In tako postaneš kulturno odprt (Intervjuvanec 4).

4. Razprava in zaključek

Dosedanja razprava je pokazala tri ključne značilnosti razmišljanja oz. definiranja koncepta matične domovine. Prva je, da sta tako koncept domovine kot koncept matičnosti teoretsko še popolnoma nedefinirana in nedodelana, kar skorajda onemogoča raziskovanje obeh konceptov, ker se vsaka raziskava začne *ab ovo*. Drugi izziv so metodološke nekonsistentnosti definiranja koncepta matične domovine. Raziskave ta koncept še vedno preučujejo v okviru pozitivističnih teorij, pri čemer pa je njihov inherentni koncept, identiteta, že leta preučevan znotraj postpozitivistične metodologije. Tak trk pristopov onemogoča jasno definiranje raziskovalnega predmeta kot tudi določitev primernih metod za njegovo preučevanje. V našem primeru smo se zato poslužili metode intervjuja, ki pa se ni pokazala kot najbolj primerna, saj so bili intervjuvanci soočeni z vprašanji, o katerih niso že poprej veliko razmišljali. Tudi test²¹ te metode na mlajši generaciji pripadnikov italijanske narodne skupnosti je pripeljal do podobnih rezultatov. V prihodnosti velja tako razmisliti, da bi za preučevanje te tematike raziskovalci večkrat uporabljali metodo fokusne skupine ali opazovanja z udeležbo.

Pri testiranju tez smo bili tudi znotraj omejitve le štirih sogovornikov zgolj delno uspešni. Prve teze, da bodo pripadniki italijanske narodne skupnosti, ki so primarno socializacijo in del izobraževalnega procesa opravili še v italijanskem jeziku ter so še vedno intenzivno povezani z narodno skupnostjo, kot svojo matično domovino razumeli Italijo, z dostopnimi podatki ne moremo potrditi. Še več, na podlagi pridobljenih podatkov lahko celo trdimo, da pripadnost italijanski narodni skupnosti oz. italijanskosti ne izključuje dejstva, da je matična domovina za sogovornike lahko tudi Slovenija. To potrjujeta tudi intervjuvanca 1 in 3. Intervjuvanec 1 pravi: »Ne počutim se drugačnega od ostalih [v Sloveniji]«, intervjuvanec 3 pa: »Piran je moja domovina in Slovenija me je lepo sprejela.«

Tudi izvedeni tezi, da bodo pripadniki italijanske narodne skupnosti razumeli (a) matično domovino v okviru binarnih (o)pozicij ter da bodo menili, (b) da je matična domovina samo ena, lahko zavrremo, saj temu v analiziranih primerih gotovo ni tako. Za intervjuvance, tudi zaradi samopoudarjene fluidnosti njihove identitete, matična domovina ni del binarnih opozicij, posledično pa tudi ni samo ena.

Smo pa za razliko od prve teze drugo tezo delno potrdili. Namreč, pripadniki italijanske narodne skupnosti, ki so primarno socializacijo in del izobraževalnega procesa opravili (še) v italijanskem jeziku ter so še vedno povezani z narodno skupnostjo, svoje razumevanje matičnosti vežejo predvsem na italijanski jezik in kulturo (z določenimi omejitvami), ki predstavljata pomemben vir avtosimbolike (prim. Arbeiter 2019), kar posledično pomeni, da posredno matičnost – če bi morali izbirati znotraj binarnih kategorij – pripisujejo Italiji (kot nosilki italijanskega jezika in kulture). A tu ni enotnosti – opozarjamo predvsem na intervjuvanca 4, ki matičnost bolj kot Italiji pripisuje italijanski manjšini *per se*.

Na koncu lahko zaključimo z dvema opažanjema: prvo je, da je to področje konceptualizacije matičnosti in iz tega matične domovine smiselno raziskovati še naprej, saj bo lahko le tako mogoče ugotoviti, ali je koncept matične domovine sploh še aktualen oz. ali bi ga bilo treba potisniti v ropotarnico zgodovine. Drugo pa, da bi morali na področju proučevanja matičnosti in domovinskosti več raziskovanja izvajati na terenu. V identitetni pestrosti in zmedi, ki vlada v 21. stoletju, bi bilo morda določene koncepte, ki so se razvili v 19. stoletju in so bili delno še aktualni do vzpona interneta ter fragmentiranih družbenih dejstev, aktualizirati, dinamizirati, predvsem pa približati stvarnosti.

Intervjuvanci

Intervjuvanec 1 – Lucija, 18. 11. 2023.

Intervjuvanec 2 – Lucija, 18. 11. 2023.

Intervjuvanec 3 – Piran, 25. 11. 2023.

Intervjuvanec 4 – Lucija, 14. 12. 2023.

Literatura in viri

Abram, M., 2018. Integrating Rijeka into Socialist Yugoslavia: The Politics of National Identity and the New City's Image (1947–1955). *Nationalities Papers* 46 (1), 69–85, doi: <https://doi.org/10.1080/00905992.2017.1339679>

Abram, M., 2021. Le comunità italiane nella crisi (post-)jugoslava: un approccio esplorativo al Triadic nexus. V *Le comunità italiane nei Balcani: storia recente e nuove traiettorie*. Ministero degli affari esteri e della cooperazione internazionale, Roma, 41–79, https://www.esteri.it/mae/resource/doc/2021/09/osservatorio_balcani_e_caucaso_le-comunita-italiane-nei-balcani-storiarecente-e-nuovetraiettorie.pdf (dostop 22. 4. 2024).

- Abram, M., 2022. Socialist Yugoslavism and National Minorities in a Contested Borderland: Rijeka 1953–1961. *Europe-Asia Studies* 74 (6), 897–918, doi: <https://doi.org/10.1080/09668136.2021.1935467>
- Ahačič Pollak, M. (intervjuvanka), 2024. [Intervju o slovenski skupnosti v Kanadi]. Intervjuval J. Možina. V *Intervju* [televizijska oddaja], 7. 4. 2024, Televizija Slovenija, <https://365.rtvsl.si/arhiv/intervju/175035582> (dostop 15. 4. 2024).
- Anderson, B., 2006. *Zamišljene skupnosti: o izvoru in širjenju nacionalizma*. Studia Humanitatis, Ljubljana.
- Arbeiter, J., 2019. Symbolic Importance of Diplomatic Protocol: Common Heritage and Order of Precedence of Seven Countries of Former Yugoslavia. *Revista româneă de științe politice* 19 (2), 157–174.
- Bajc, G., 2014. Dietro le quinte della visita di Tito a Roma nel 1971: il contesto locale e internazionale letto dalla diplomazia britannica. *Annales. Series Historia et Sociologia* 24 (4), 713–732.
- Bajc, G., 2017. Dieci mesi che sconvolsero la Venezia Giulia. Il memorandum di Londra 1915: Questioni storiografiche e dettagli terminologici. *Acta Histriae* 25 (4), 825–750, doi: <https://doi.org/10.19233/AH.2017.37>
- Bajc, G. & Matjašič Friš, M., 2019. Prednosti Italije pri zasedbi Julijske krajine ob koncu prve svetovne vojne. *Acta Histriae* 27 (3), 513–532, doi: <https://doi.org/10.19233/AH.2019.22>
- Bajt, V., 2011. Myths of Nationhood: Slovenians, Caranethania and the Venetic Theory. *Annales. Series Historia et Sociologia* 21 (2), 249–260.
- Bajt, V., 2016. Who “Belongs”? Migration, Nationalism and National Identity in Slovenia. *Treatises and Documents / Razprave in gradivo* 76, 49–66.
- Baskar, B., 2020. A Mixture without Mixing: Fears of Linguistic and Cultural Hybridity in the Slovenian-Italian Borderland. *Acta Histriae* 28 (4), 605–622, doi: <https://doi.org/10.19233/AH.2020.31>
- Batory, A., 2009. Kin-State Identity in the European Context: Citizenship, Nationalism and Constitutionalism in Hungary. *Nations and Nationalism* 16 (1), 31–48, doi: <https://doi.org/10.1111/j.1469-8129.2010.00433.x>
- Berr, K., 2019. Heimat und Landschaft im Streit der Weltanschauungen. V M. Hülz, O. Kühne & F. Weber (ur.) *Heimat: Ein vielfältiges Konstrukt*. Springer, Wiesbaden, 27–51, doi: http://dx.doi.org/10.1007/978-3-658-24161-2_2
- Bruns, D. & Münderlein, D., 2019. Internationale Konzepte zur Erklärung von Mensch-Ort-Beziehungen. V M. Hülz, O. Kühne & F. Weber (ur.) *Heimat: Ein vielfältiges Konstrukt*. Springer, Wiesbaden, 99–119, doi: http://dx.doi.org/10.1007/978-3-658-24161-2_6
- Bufon, M., 2017. O teritorialnosti in manjšinah. *Treatises and Documents / Razprave in gradivo* 79, 5–31.
- Bucarelli, M., Micheletta, L., Monzali, L. & Riccardi, L. (ur.), 2016. *Italy and Tito's Yugoslavia in the Age of International Détente*. Peter Lang, Bruxelles.
- Chim Wong, R. Y., 2016. *Fluidity of Identity*. ResearchGate, https://www.researchgate.net/publication/349138113_Fluidity_of_Identity (dostop 23. 3. 2024).
- Cordell, K. & Wolff, S., 2007. Germany as a Kin-State: The Development and Implementation of a Norm-Consistent External Minority Policy towards Central and Eastern Europe. *Nationalities Papers* 35 (2), 289–315, doi: <https://doi.org/10.1080/00905990701254367>
- Dato, G., 2010. Le celebrazioni per gli eroi di Bazovica (1945–1948): alcuni risultati di una ricerca in corso. *Acta Histriae* 18 (3), 471–498.
- Eigler, F., 2012. Critical Approaches to “Heimat” and the “Spatial Turn”. *New German Critique* 115, 27–48, <https://www.jstor.org/stable/23259389> (dostop 22. 4. 2024).

- Fedinec, C. (ur.), 2016. *Hungary's Neighbors as Kin-States: Political, Scholarly and Scientific Relations between Hungary's Neighbors and Their Respective Minorities*. Hungarian Academy of Sciences, Budapest.
- Framework Convention for the Protection of National Minorities, 1 Februar 1995, ETS 157, <https://rm.coe.int/168007cdac> (dostop 23. 3. 2024).
- Godeša, B., 2014. Oblikovanje odnosa do sosednjih držav (Italija, Avstrija) v slovenskem/jugoslovanskem partizanskem gibanju (1941–1945). *Annales. Series Historia et Sociologia* 24 (4), 749–462.
- Hrobat Virloget, K., 2019. The “Istrian exodus” and the Istrian Society That Followed It. *Dve domovini / Two Homelands* 49, 163–180, doi: <https://doi.org/10.3986/dd.v0i49.7259>
- Jurić Pahor, M., 2012. Čezmejni in transkulturni imaginariji: alpsko-jadranski prostor v kontekstu njegovega zamišljanja in o(d)smišljanja. *Annales. Series Historia et Sociologia* 22 (2), 409–424.
- Jurić Pahor, M., 2015. Od starih k novim imaginarijem pripadanja: nacionalna in etnična identiteta onkraj binarnih o/pozicij. *Annales. Series Historia et Sociologia* 25 (1), 183–196.
- Jurić Pahor, M., 2023. Diaspora and Diasporisation: Slovene National Identity in the Contemporary Globalised World. *Treatises and Documents / Razprave in gradivo* 91, 199–224, doi: <https://doi.org/10.2478/tjdes-2023-0021>
- Južnič, S., 1996. *Identiteta*. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Klabjan, B., 2011. “Jadran je naš”: nacionalno prisvajanje Jadranskega morja pred prvo svetovno vojno in po njej. *Annales. Series Historia et Sociologia* 21 (1), 43–54.
- Komac, M., 2015a. Poselitveni prostor avtohtonih narodnih manjšin. *Treatises and Documents / Razprave in gradivo* 74, 61–91.
- Komac, M., 2015b. Narodne manjšine v Sloveniji 1920–1941. *Treatises and Documents / Razprave in gradivo* 75, 49–81.
- Lampe, U., 2018. Guerra gelida a Belgrado. Le deportazioni in Jugoslavia dalla Venezia Giulia nel secondo dopoguerra. La questione degli elenchi e nuove fonti. *Acta Histriae* 26 (3), 691–712, doi: <https://doi.org/10.19233/AH.2018.28>
- Lampe, U., 2019. Posredniška vloga delegacije Mednarodnega odbora Rdečega križa v Jugoslaviji pri reševanju usode italijanskih vojnih ujetnikov in deportirancev v Jugoslaviji v letih 1945 in 1946. *Acta Histriae* 27 (4), 835–864, doi: <https://doi.org/10.19233/AH.2019.34>
- Lenassi, N. & Paolucci, S., 2020. Italijanski in slovenski jezik ekonomije in poslovanja: anglicizmi med citatnimi zapisi in pomenskimi kalki. *Annales. Series Historia et Sociologia* 30 (3), 485–498, doi: <https://doi.org/10.19233/ASHS.2020.32>
- Milharčič Hladnik, M., 2015. Kultura mešanosti v nacionalnem in migracijskem kontekstu. *Annales. Series Historia et Sociologia* 25 (1), 171–182.
- Montini Tenca, F. & Mišič, S., 2017. Comunisti di un altro tipo: le simpatie filo-jugoslave in Italia (1948–1962). *Acta Histriae* 25 (4), 785–812.
- Nossal, K. R., 2018. The Kin-Country Thesis Revisited. *E-International Relations*, 22 April 2018, <https://www.e-ir.info/2018/04/22/the-kin-country-thesis-revisited> (dostop 23. 3. 2024).
- Novak Lukanovič, S., 2011. Jezik in ekonomija na narodno mešanih območjih v Sloveniji. *Annales. Series Historia et Sociologia* 21 (2), 327–336.
- Orlić, M., 2015. Se la memoria (non) mi inganna ... : L'Italia e il “confine orientale”: riflessioni sulla storia e sul suo uso pubblico. *Acta Histriae* 23 (3), 475–486.
- Orlić, M., 2019. Né italiani né slavi. State- e Nation-building jugoslavo nel secondo dopoguerra in Istria. *Contemporanea* 22 (4), 563–587, doi: <https://doi.org/10.1409/95111>

- Pirjevec, J., 2015. Soočenje kulturnih, državnih, geopolitičnih in ideoloških konceptov na stiku italijanskega in južnoslovenskega prostora (1848–1975). *Acta Histriae* 23 (3), 377–392.
- Pirjevec, J., 2016. Benito Mussolini in Slovenci. *Acta Histriae* 24 (4), 721–730, doi: <https://doi.org/10.19233/AH.2016.31>
- Pogonyi, S., 2015. Transborder Kin-Minority as Symbolic Resource in Hungary. *Journal on Ethnopolitics and Minority Issues in Europe* 14 (3), 73–98, <http://www.ecmi.de/fileadmin/downloads/publications/JEMIE/2015/Pogonyi.pdf> (dostop 22. 4. 2024).
- Poropat Jeletić, N., 2017. O hrvatsko-talijanskoj dvojezičnosti u Istri i ishodima jezične doticajnosti. *Annales. Series Historia et Sociologia* 27 (3), 629–640, doi: <https://doi.org/10.19233/ASHS.2017.44>
- Pupo, R., 2012. La più recente storiografia italiana di frontiera: alcune questioni interpretative. *Acta Histriae* 20 (3), 293–306.
- Purini, P., 2012. Esodi dalla Venezia Giulia: cause politiche e motivazioni sociologiche. *Acta Histriae* 20 (3), 417–432.
- Ramšak, J., 2016. "Avtarkična strogost in preprosta italijanska duša": konstrukcija novega rudarskega mesta Raša v vzhodni Istri (1936–1937). *Acta Histriae* 24 (4), 855–872, doi: <https://doi.org/10.19233/AH.2016.39>
- Režek, M., 2016. Obmejni fašizem in antifašizem v slovenskih zgodovinskih učbenikih od konca druge svetovne vojne do danes. *Acta Histriae* 24 (4), 905–918, doi: <https://doi.org/10.19233/AH.2016.42>
- Sedmak, M. & Zadel, M., 2015. (Mešane) kulturne identitete: konstrukcija in dekonstrukcija. *Annales. Series Historia et Sociologia* 25 (1), 155–170.
- Smrdelj, R., 2021. Research on Migration in Slovenian Media: The "Other" in the Period of "Crisis". *Annales. Series Historia et Sociologia* 31 (3), 519–534, doi: <https://doi.org/10.19233/ASHS.2021.33>
- Spreizer Janko, A., 2015. Metafore mešanja kultur v življenjskih zgodbah migrantov. *Annales. Series Historia et Sociologia* 25 (1), 197–210.
- Sršen, A., 2016. Konstrukcija identiteta u sociološkom diskursu. *Treatises and Documents / Razprave in gradivo* 77, 121–136.
- Strle, U., 2007. Odnos slovenskih izseljencev v Kanadi do matične domovine po drugi svetovni vojni. *Dve domovini / Two Homelands* 26, 117–141.
- Tomaselli, A., Engl, A. & Lupinc, H., 2021. Inquadramento della situazione socio-giuridica, culturale ed economica delle comunità italiane in Slovenia, Croazia e Bosnia Erzegovina e nuove prospettive. V *Le comunità italiane nei Balcani: storia recente e nuove traiettorie*. Ministero degli affari esteri e della cooperazione internazionale, Roma, 80–123.
- Udovič, B., Komac, M. & Brglez, M., 2022. Can Young Members of Slovene Minorities in Neighbouring Countries Be Useful for Slovenia's Diplomacy? *Treatises and Documents / Razprave in gradivo* 89, 5–27, doi: <https://doi.org/10.36144/RiG89.dec22.5-27>
- Udovič, B. & Novak Lukanović, S., 2024. The Bilingualism Bonus in Socialist Slovenia: Domestic Policy or Diplomatic Prestige? *Nationalities Papers* (published online), 1–18, doi: <https://doi.org/10.1017/nps.2024.12>
- Umer Kljun, J., 2015. Dojemanje mešane identitete in kodnega preklapljanja med pripadniki italijanske narodne skupnosti v Slovenski Istri. *Annales. Series Historia et Sociologia* 25 (1), 223–234.
- Ustava Republike Slovenije*. Uradni list Republike Slovenije 33 (1991), 28. 12. 1991, <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/1991-01-1409>
- Vižintin, M. A., 2015. Prepoznavanje kulturne mešanosti in sestavljene identitete znotraj državnih meja. *Annales. Series Historia et Sociologia* 25 (2), 211–222.

- Vospernik, R., 1986. Skupni slovenski kulturni prostor – realnost ali utopija? V L. Gostiša (ur.) *Skupni slovenski kulturni prostor*. Delavska enotnost, Ljubljana, 57–59.
- Weber, F., Kühne, O. & Hülz, M., 2019. Zur Aktualität von "Heimat" als polyvalentem Konstrukt – eine Einführung. V M. Hülz, O. Kühne & F. Weber (ur.) *Heimat: Ein vielfältiges Konstrukt*. Springer, Wiesbaden, 3–23, doi: https://doi.org/10.1007/978-3-658-24161-2_1
- Zakon o praznikih in dela prostih dnevih v Republiki Sloveniji* (ZPDPD-UPB1). Uradni list Republike Slovenije 112 (2005), 15. 12 2005, <https://www.uradni-list.si/glasilo-uradni-list-rs/vsebina/2005-01-4916> (dostop 22. 4. 2024).
- Zdravković, L., 2015. Meje identitete. *Treatises and Documents / Razprave in gradivo* 74, 41–59.
- Žigon, T., Kondrič Horvat, V. & Udovič, B., 2020. Vprašanja identitet, migracij in transkulturalnosti: primer pesnice Cvetke Lipuš. *Dve domovini / Two Homelands* 51, 185–200, doi: <https://doi.org/10.3986/dd.2020.1.11>
- Žitko, S., 2015. Od iredentizma do intervencionizma: na prelomu 19. in 20. stoletja do vstopa Italije v prvo svetovno vojno. *Annales. Series Historia et Sociologia* 25 (4), 861–884.
- Žitko, S., 2023. Problematika odtujevanja premične kulturne dediščine istrskega prostora s poudarkom na Piranu v letih 1940–1954. *Annales. Series Historia et Sociologia* 33 (2), 215–251, doi: <https://doi.org/10.19233/ASHS.2023.11>

Opombe

- ¹ To ni bil prvi zdrs na tem področju. Predsednica republike je že poprej razburila slovensko narodno skupnost na avstrijskem Koroškem, ko je za televizijo ORF povedala, da so pravice slovenske manjšine zgledno urejene.
- ² Okvirna konvencija Sveta Evrope (The Framework Convention for the Protection of National Minorities, 1995) velja za prvi mednarodnopravni dokument s področja zaščite manjšin.
- ³ Pogovor avtorja Boštjana Udoviča z Miranom Komacem, Ljubljana, 17. 5. 2021.
- ⁴ Praznika je uvedla prva Janševa vlada leta 2005 (Zakon o praznikih in dela prostih dnevih v Republiki Sloveniji, 2005).
- ⁵ Namen te razprave ni predstavljati kompleksnih odnosov med Slovenijo in Italijo ter nastanka italijanske narodne skupnosti v Slovenski Istri. Zainteresirani bralec lahko več informacij o tem najde v sledečih virih: Abram (2018; 2021; 2022); Bajc (2014; 2017); Bajc & Matjašič Friš (2019); Bucarelli et al. (2016); Dato (2010); Godeša (2014); Hrobat Virloget (2019); Jurić Pahor (2012; 2015); Klabjan (2011); Lampe (2018; 2019); Lenassi & Paolucci (2020); Montini & Mišić (2017); Novak-Lukanović (2011); Orlić (2015; 2019); Pirjevec (2015; 2016); Poropat Jeletić (2017); Pupo (2012); Purini (2012); Ramšak (2016); Režek (2016); Tomaselli et al. (2021); Udovič & Novak Lukanović (2024); Umer Kljun (2015); Žitko (2015; 2023).
- ⁶ Komac (osebna komunikacija, 9. 4. 2024) opozarja, da je po njegovem mnenju 64. člen Ustave na prvi pogled zelo širok in demokratičen, v skladu s sodobnim varovanjem človekovih pravic in pravic manjšin, a »je v resnici nedemokratično izključujoč, saj izključuje obe manjšini [italijansko in madžarsko – op. a.] iz slovenskega nacionalnega telesa«. Pogovor avtorja Boštjana Udoviča z Miranom Komacem, Ljubljana, 9. 4. 2024.
- ⁷ »Dom si lahko vsak človek ustvari, kjerkoli je. Če ima družino, si ustvari dom. Medtem ko domovina je samo ena. Domovine pa ti ne moreš menjati ali reči: 'To je moja domovina'. Kanada ni moja domovina, Kanada je moj dom« (Ahačič Pollak 2024).
- ⁸ Intervju avtorice Lare Sorgo z Miranom Komacem, Ljubljana, Lucija, 7. 3. 2024. Zvočni zapis hrani avtorica.
- ⁹ S Komacem pogled deli tudi Vospernik (1986, 59), ko pravi: »Matica - to pomeni biološki, zgodovinski, geografski izvir, ob matici se pojavljajo hierarhično razporejeni otroci in potomci.«

Je pa med njima občutna razlika. Če Komac (osebna komunikacija, 7. 3. 2024) čebelice pušča v prostem letu in jih razume kot enake, jih Vospernik hierarhizira od bolj do manj pomembnih. Katere so katere je prepuščeno različnim odločevalcem in odločitvam, dejstvo pa je, da imajo te odločitve običajno predvsem ideološko (in ne zgodovinsko-racionalno) podstat.

- ¹⁰ Avtorji uporabijo termin *detached*. O diasporizaciji na Slovenskem prim. Jurić Pahor (2023).
- ¹¹ V italijanskem primeru pred prvo svetovno vojno je bil to koncept *liberazione delle terre irredente*.
- ¹² Strle (2007, 120) na primeru Slovencev iz Kanade opozarja na razlikovanje med »Slovenci v Kanadi« in »kanadskimi Slovenci«. Slednji so identitetno definirani drugače od prvih.
- ¹³ Morda se zdi, da so štirje intervjuvanci premalo za kakršno koli sklepanje na populacijo italijanske narodne skupnosti, a zavedati se moramo, da je dobiti smiselni vzorec glede na predstavljene omejitve – spol, izobrazba, izkušnje, starost, oblike primarne in sekundarne socializacije znotraj italijanskega jezika in skupnosti – realno skorajda nemogoče. Pri tem smo se vseskozi zavedali, da so štirje intervjuji premalo za podajo dokončnih odgovorov, a so začetek, ker so zabeleženi in odstirajo tudi druge značilnosti, na podlagi katerih raziskovalci lahko ustvarjajo nove ideje in predloge za raziskovanje omenjene problematike.
- ¹⁴ V italijanščini koncept *Nazione Madre* ni najbolj razširjen, pogostejše se uporablja koncept *Madre-patria*. A vendarle koncept *Nazione Madre* najdemo tudi v določenih zapisih, mdr. italijanske narodne skupnosti v Sloveniji, kar lahko namiguje, da je ta izraz v italijanski jezik narodne skupnosti v Sloveniji prišel pod vplivom slovenskega koncepta matična domovina.
- ¹⁵ »Mi smo vedno govorili, da smo manjšina, katere mati je Italija.«
- ¹⁶ Nekateri so to skrili v izgovor, da so državljani sveta (intervjuvanec 1 in 4), drugi pa, da imajo več identitet, ki se prelivajo (Intervjuvanec 3).
- ¹⁷ Ni točno jasno, na katere je mislil, a dovolimo si zaključiti, da je mislil na zgodovinske spremembe v Sloveniji in v svetu.
- ¹⁸ Intervjuvanec 4 na to vprašanje ni odgovoril oz. ga je [namenoma – op. a.] preskočil.
- ¹⁹ »Počutim se kot Istran.« Na prvi pogled se zdi, da intervjuvanec 4 govori o celotni Istri, a preverjanje s podvprašanjem pokaže, da ko reče »istriano«, misli predvsem na območje Slovenske Istre.
- ²⁰ Ta del je zaradi zakritja identitete besedno nekoliko drugačen od izvirnika, vendar to ne vpliva na bistvo sporočila intervjuvanca 3.
- ²¹ Podoben intervju smo želeli opraviti tudi z mlajšimi pripadniki italijanske narodne skupnosti, pa smo se potem odločili za fokusno skupino, ki je dala boljše rezultate.
- ²² Fokusni intervjuji s skupino štirih mladih pripadnikov italijanske narodne skupnosti v Sloveniji. (Lucija, Ljubljana, po Zoom-u, 12. 1. 2024.) Zvočni zapis hrani avtorica.

Financiranje

Članek je rezultat raziskovalnega dela v okviru programske skupine Slovenija in njeni akterji v mednarodnih odnosih in evropskih integracijah (P5-0177) in Manjšinske in etnične študije ter slovensko narodno vprašanje (P5-0081) ter projektov Politična participacija narodnih manjšin in njihovih pripadnikov: primerjalna študija politične participacije slovenskih skupnosti v sosednjih državah Republike Slovenije (J5-3117) in Rastoča kulturna razdalja in stereotipizacija v malih tranzicijskih državah: primer držav nekdanje Jugoslavije (J5-50173). Vse omenjene programske skupine in projekte financira Javna agencija za znanstvenoraziskovalno in inovacijsko dejavnost Republike Slovenije (ARIS).